

Научна критика и полемика

Велибор С. ЛАЗАРЕВИЋ*

Институт за српску културу Приштина /Лепосавић

ЧОВЕК КАО ВАРВАРИН**

Айсѝракиѝ: Безобзирно уништавајући природу (биљни и животињски свет, ваздух, воду и земљу) непромишљено је експлоатишући и мењајући из користољубља, човек је као надмоћно биће тако угрозио и опстанак планете Земље. Изневерио је Божје дело на Земљи, а тиме и самог себе.

Ради профита, исхране, енергије, индустријализације... заборавио је на све моралне норме и обзире и уместо за *ѝприроду* започео поход *ѝройѝив ѝприроде* и себе истовремено.

Кључне речи: човек, природа, уништавање, изумирање, узроци и последице, индустријализација, екологија, планета Земља

Још у време прве индустријске револуције човечанство је прешло из борбе за опстанак на борбу за профит по сваку цену. Више није било важно само преживети већ се живљавати над природом и њеним ресурсима. Доцније индустријске револуције и јачања градова још више су појачавале сулуди темпо експлоатације и загађења земље, воде и ваздуха.

Уместо хуманог и еколошког друштва човек је изграђивао индустријско-технолошко. Уместо друштва и покрета за *ѝприроду* - друштво *ѝройѝив ѝприроде*.

Колико је човек XX и XXI века безобзирно и неумерено биће, види се по томе што је тако олако вршио подводне и надземне атомске пробе без обзира на погубне последице по живи свет; што је спреман да у могућем трећем светском рату (овога пута атомском) уништи човечанство; што је филозофија рата у XX и XXI веку поразила филозофију мира. Човек је постао не најмудрије биће, већ, иако најпросвећеније, истовремено и најопасније по сопствени опстанак и опстанак еколошке заједнице са којом је чврсто у егзистенцијалној спрези.

* Научни сарадник, institut.skr@gmail.com

** Рад је написан у оквиру научноистраживачког рада НИО по Уговору склопљеним са Министарством просвете, науке и технолошког развоја број: 451-03-68/2020-14/200020 од 24. јануара 2020. године.

„Најновији извештај Living Planet Report за 2009. годину главног међународног тела за праћење живота на планети тврди да: једној четвртини свих сисара на планети, једној осмини свих врста птица на планети, једној трећини свих врста водоземаца на планети и скоро свим биљкама прети потпуни нестанак!“¹

У Републици Србији је „угрожено 850 биљних врста, а од тога 171 се води као ишчезла“ (Стевановић, 2006:10).

На жалост „текућа глобална брзина изумирања је 20.000 врста годишње, експоненцијално већа од праисторијске брзине изумирања диносауруса.

Главни разлози изумирања и угрожености врста су:

1. Уништавање станишта
2. Комерцијална експлоатација (сакупљање биља, лов, трговина животињама)
3. Штета изазвана уношењем страних, домаћих врста
4. Загађење

Споро изумирање и настајање врста је нормалан процес у току еволуције. Међутим, од 1600-те године брзина изумирања се драстично убрзавала због пораста броја људи на планети и потрошње природних ресурса на планети.

Преживљавање еко система као што су шуме, мочваре и корални гребени зависи од биодиверзитета, тј. од разликости биљака, животиња и станишта.

Исељење или нестанак једне или више врста може трајно уништити еко систем или водити у његово сигурно пропадање. (На пример пчела као најмасовнијих опрашивача).

Неповратни губитак биодиверзитета има трајни утицај на опстанак преосталих врста, укључујући ту и човека.

Човек зависи од разликости врста и чистоће еко система због хране, воде, ваздуха и чистог тла за агрокултуре, а остале добробити и да не набрајамо. Преко 40% нових лекова у медицинској фармацији добија се од биљака и животиња.“²

Најновији извештај УН под насловом „Живот на земљи пред масовним изумирањем“ који је на основу глобалног истраживања сублимиран на 1.800 страна и усвојен на седмом заседању ИПБЕС-а у Паризу 2019. године представља до сада најмоћнију оптужбу за уништавање планете од стране човека. На њему је три године радило 150 експерата из 50 земаља уз прилоге још 310 аутора.

1 Подаци Светске уније за очување живог света (IUCN), 2009.

2 www.astrozmaj.com

Уводничар сер Роберт Вотсон је упозорио свет да „здравље еко система од кога зависимо ми и све друге врсте брже се погоршава него икад. Ми уништавамо саме темеље наших економија, средстава за живот, сигурност хране, здравље и квалитет живота широм света.“

Координатор извештаја Кејтс Брауман професор Универзитета у Минесоти је изјавила: „Документовали смо пад биодиверзитета и уништавања природе које је заиста без преседана. Ово је потпуно другачије од свега што смо видели у људској историји у смислу стопе изумирања и обима претње.“

Таква оцена заснована је на поразним чињеницама да је „од 1980. до 2000. године нестало (...) 100 милиона хектара тропских шума углавном због ширења фарми за узгој стоке у Јужној Америци и плантажа палминог уља у Југоисточној Азији. (...)“

Све активности човечанства убијале су врсте у природи више и брже него раније. Процењује се да је тренутно угрожено око 25 одсто животиња и биљака.(...)

Стопа уништавања животињских и биљних врста већа је од десет до неколико стотина пута од просечне стопе у последњих десет милиона година.“³

Ово је шести и најмасовнији процес изумирања на земљи. Али, док су ранији били изазвани природним катастрофама, овоме је узрочник човек.

С друге стране најновије технолошке револуције нису усмерене на очување здравља човека и очувања биодиверзитета, већ на њихово угрожавање.

Када би се само војне индустрије најразвијенијих земаља света претвориле у мирнодопске, а њени трошкови употребиле на прехранбену индустрију и проналазак лекова, свет би био без гладних и болесних, односно живео би у благостању и обиљу, а природа би била сачувана.

Према извештају УН „821 милион људи широм света је био неухрањен 2017. године – скоро свака девета особа. Скоро 151 милион деце млађе од пет година – 55 одсто светске популације – има проблема са растом због лоше исхране.(...) Климатске промене могу делом бити криве за овакве резултате.(...) Екстремне временске прилике – поплаве, суше, олује – удвостручиле су се од почетка деведесетих година.“⁴

3 Извештај УН-а: Опасан пад природе без преседана: Стопа изумирања врста убрзава се. Intergovernmental science – Policy platform on biodiversity and Ecosystem Service (IPBES)
Међународне платформе науке и политике о биодиверзитету и услуге екосистема (IPBES)
WWW.UN.org/sustainabdevelopmentblog/2019/05/naturedeclineunprecedented-report.

4 *Порасић Илаги у својој ујозорава УН*, By Smitha Mundas Global Correspondent, BBC News, 12 septembar 2018. Izvor: www.bbc.com/serbian/lat/svet

„Док је већина људи који пате од акутног недостатка хране 2019. године живела у земљама захваћеним сукобима (77 милиона), климатским променама (34 милиона) и економским кризама (24 милиона људи), корона вирус је масовно закомпликовао постојеће кризе и прети погоршањем других.“⁵

Разуздана индустријализација и економија развијају се на уштрб очувања здраве природе и никаквог добра нису донеле сем новчаних прихода и бољег животног стандарда.

Економски раст може бити умерен и обзиран или безобзиран према природи (флори и фауни, води, ваздуху, земљи...). На жалост, економска политика је увек била против екологије, а требало би да буду уједињене у економско-еколошку политику.

Неумерени, брзи развој човечанства тражи неумерену експлоатацију природних добара и редовно угрожавање животне средине. На другој страни, умерена потрошња би подразумевала и умерену експлоатацију природних ресурса. Зато уместо потрошачког друштва треба стварати *чуварно друштво* које ће чувати природу од претеране експлоатације и загађења.

Последњих деценија уместо тржишне економије јављају се заговорници еколошке или одрживе економије (Žarden, 2006: 152 – 153), а индустријску економију би да замени еколошка економија.

Употребом хемијских заштитних или подстицајних средстава, човек је угрозио живот Божјих створења: птица, пчела и других инсеката као опрашивача родног биља. Човек је парадоксално затровао воду, земљиште и биљке којима се и сам храни. Скоро сва обрадива земљишта су нам затрована хемијом (вештачким ђубривима, пестицидима и хербицидима). Уколико се не заустави човек неумитно хрли ка своме крају.

Еколошки ланац и еколошка равнотежа су одавно нарушени, не у корист природе већ у корист човека као врховног господара на земљи.

Нарушавање озонског омотача узроковаће глобално загревање и многе друге последице услед претеране индустријализације. Такође и производња ГМО хране оставља своје последице на људско здравље.

Не зна се ко је више родног и уопште природног тла уништио; да ли претерана индустријализација или урбанизација, односно квази урбанизација која не уважава природне факторе и не поштује хармонију архитектуре и природе. И када се граде зелене оазе усред градских блокова то делује тако безначајно и извештачено.

Фекалне канализације градова Србије махом се без филтера изливају у наше реке: Мораве, Дрину, Саву, Дунав, Ибар... а из њих наши рибари лове рибу и продају у нашим ресторанима. Наше реке су сами фекални колектори

5 М.К., *Мојућа љаг „библијских размера“ узрокована пандемијом*, лист Данас, 22. о4. 2020.

и нико се због тога нарочито не брине, а хоћемо у Европу. Људи у Србији умиру од загађеног земљишта, ваздуха и воде.

„Светска алијанса за здравље и загађење (ГАНП) у свом годишњем извештају утемељеном на опсежном истраживању, сврстала је Србију на девето место на листи земаља према броју преурањених смрти услед последица загађења. Бројне организације у Србији, укључујући државну Агенцију за заштиту околине (СЕРА) која већ неколико година прати загађење ваздуха, упозоравају да су све бројке већ дуго у црвеној зони, а то је још више потврдило њихове апеле.

Према истраживању, у Србији сваке године прерано умире 175 људи на 100.000 становника због неког загађења којем су изложени у својој околини, а према подацима из 2017. године у Србији је због загађења умрло 12.317 људи, од чега 9,902 од смртоносног загађења ваздуха, 1366 од олова, а 37 од воде.“⁶

Еколошка свест на глобалном нивоу је још увек несавршена и доводи у питање опстанак еколошке заједнице иако су „најбољи умови (...) створили већ подоста пројеката и предлога. Земље и народи треба само да реализују ове пројекте брже од приближавања катастрофе“ (Маргун, 1994: 256).

Одмах „после Конференције Уједињених нација о животној средини и развоју одржане у Рио де Женеиру 1992., почео је да се све чешће употребљава термин *‘одрживи развој’* уз истицање да у циљу остварења одрживог развоја заштита животне средине представља интегрални део развоја. Под одрживим развојем подразумева се развој друштва и његове привреде којим се не нарушава основа тог развоја, оно што је нужно за опстанак човека тј. његова природна животна средина“ (Марковић, 1996: 315, 316). То је један од основних принципа еколошке политике.

Савремени „...повратак у границе дозвољеног деловања на биосферу не представља повратак у прошлост, нити повратак на стање у коме се човечанство некада већ налазило. То је покрет напред преко хармоније са природом и он од човека захтева много више снаге, напора и жртава од оних за које смо до сада знали. Све до сада човек је користио природу, сада му предстоји да разумно гради свој однос с њом“ (Даниљан, 1995:7). А у глобалним размерама „од каквих инфекција дисајних путева због загађеног ваздуха у затвореном простору и напољу годишње у свету умре 600.000 деце млађе од 15 година (...) око 93 одсто деце млађе од 15 година (1,8 милијарди деце у свету) удише загађен ваздух који може да им угрози здравље и развој, (...) 91 одсто становника света удише загађен ваздух због чега годишње умре по седам милиона људи.“⁷

6 Александра Ненадовић, *Србија је у првих десет земаља по броју умрлих од загађења*, Радио Слободна Европа 9. 01. 2019., www.glasamerike.net

7 Beta <http://rs.n1info.com> 2. 9. 2018.

Док су с једне стране САД, Русија, Велика Британија, Француска, Кина, Индија, Пакистан, Израел и Северна Кореја утрошиле огромна средства да би произвеле 13.865 примерака нуклеарног оружја колико га је било у 2019. години, и док се богати храном и водом разбацују, с друге стране на југу планете Земље живе милиони гладних и жедних.

„Еколошки услови одговорни су за око 25 одсто смртних случајева и болести у свету. (...) У недостатку приступа пијаћој води 1,4 милиона људи умире сваке године од болести које могу да се избегну као што су дијареја или паразити везани за загађену воду.

Хемијски производи који се испуштају у море изазивају негативне ефекте на здравље потенцијално више генерација, а 3,2 милијарде људи живи на земљи осиромашеној интензивном пољопривредом или искрченим шумама.

Такође се оцењује да загађење ваздуха изазива између шест и седам милиона преурањених смрти сваке године. (...)

Цео свет говори да ћемо до 2050. морати да хранимо 10 милијарди људи, али то не значи да треба да удвостручимо производњу (...) већ треба да се измени начин живота.“⁸

Да закључимо: човек је бездушном и неразумном експлоатацијом и загађењима природе од земаљског раја створио пакао и припрема подлогу за свој крај на Земљи и могућу сеобу негде другде. Замислите један потпуни парадокс: да нема човека реке и ваздух би били чисти, земља здрава, животиње и биљни свет сачуван и безбедан. Јесмо ли ми онда добротвори или злотвори на земљи?

Још човек није потпуно ни упознао Божја дела у природи Земље (птицу, травку, свет...), а већ се одметнуо у виртуелну стварност компјутера и мобилних телефона. Ближа су му телесна и потрошачка задовољства која траже пљачку природе него духовна као што је посматрање, упознавање и дивљење Божјем делу. Деца не памте плодове са мирисом и укусом из времена наших бака који су нестали и ради већег профита замењени оним без мириса и укуса – модификованим.

Као самозвани господар планете, човек је истовремено и њен највећи упропаститељ. Он је најодговорнији за страдање и загађење воде, ваздуха, хране и земљишта. Затрпао је планету смећем и отровима. Зато је потребан етички однос човека према природи јер његово здравље првенствено зависи од здравља планете Земље.

Да не би и у будуће био упропаститељ већ пријатељ природе, човек треба да развије нову глобалну еколошку свест - хуману екологију, да се одрекне профита, себичних кратковидних интереса, беспризорне експлоатације, све већег увођења прљаве и ратне технологије. Он треба да са природом

8 <https://beta.rs/zelenah><https://beta.rs/zelenah> - Србија/zs - svet

постане једно јер уништавање и пљачка природе је једна од нечовечности савремене цивилизације коју човек чини на своју штету.

Осим што је варварин против природе човек је варварин и према својим сународницима (неистомишљеницима, друговерцима, сиромашнима и богатима...). Нико као човек није толико моћан у nanoшењу зла другом човеку. Изазивач је најкрвавијих ратова, револуција, тероризма, мржње према другим и сопственом народу, као да идеал светског миротворства не постоји нити је пожељан.

Ако мисли да опстане на Земљи неопходно је да човек промени своју деструктивну и реметилачку природу ради свога и туђег добра.

ЛИТЕРАТУРА

- Стевановић, 2006: Владимир Стевановић, *Ујрожене биљке Србије*, NNK internacional. Београд
- Даниљан, 1995: В. И. Данилов - Даниљан, *Еколоџизације народног хозяйства - основа усвојеног развоја*, Екологија, Москва.
- Марковић, 1996: Данило Ж. Марковић, Социјална екологија, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- Маргун, 1994: Федор Маргун, *Крај свећа*, Издање АО „Г.Х.С.“, Москва.
- Žarden, 2006: Džozef R. de Žarden, *Еколошка етика, увод и еколошку филозофију*, Službeni glasnik, Београд.

ИЗВОРИ

- Beta <http://rs.n1info.com> 2. 9. 2018.
- <https://beta.rs/zelenah><https://beta.rs/zelenah> - Србија/zs - svet
- www.astrozmaj.com
- Извештај УН-а: Опасан пад природе без преседана: Стопа изумирања врста убрзава се. Intergovernmental science – Policy platform on biodiversity and Ecosystem Service (IPBES) Међувладине платформе науке и политике о биодиверзитету и услуге екосистема (IPBES) [WWW. UN org/ sustain a bledevelopment blog/2019/05/ nature decline unprecedented – report.](http://www.un.org/sustainabledevelopment/blog/2019/05/nature-decline-unprecedented-report)
- Порасић љади у свећу ујрозорава УН*, By Smitha Mundasad Global Correspondent, BBC News, 12 septembar 2018. Izvor: www.bbc.com/serbian/lat/svet
- М.К., *Мојућа љада „библијских размера“ узрокована љандемијом*, лист Данас, 22. о4. 2020.
- Подаци Светске уније за очување живог света (IUCN), 2009.

Velibor S. LAZAREVIĆ

MAN AS BARBARIAN

SUMMARY

Immoderate, rapid development of humanity demands immoderate exploitation of natural resources and regular environment deterioration. On the other hand, moderate consumption would mean a moderate exploitation of natural resources. Thus, instead of the consumption society should be created a safeguard one which would preserve the nature from exaggerated exploitation and pollution.

In the last decades, instead of market economy the advocates of ecological or sustainable economy are appearing, and in order to preserve biosphere the industrial economy would be replaced by the ecological one.

By the use of chemical protective or incentive agents, man deteriorated life of Divine creatures, birds, bees and other insects as the native plant pollinators. Man paradoxally polluted the air, poisoned the water, soil and plants by which he feeds himself. Almost all arable lands are poisoned by chemistry (artificial fertilizers, pesticides, herbicides). This process, instead of being slowed down is being accelerated.

As the self-proclaimed master of the planet, man is, at the same time, the greatest destroyer. In order not to be the criminal of nature in the future but its friend, man should develop a new ecological consciousness – human ecology, ethical relationship toward nature, give up profit selfish interests, sightless exploitation, dirty and war technology and become the one and the same with nature since the destruction and robbery of nature are one of contemporary civilization inhumanities being made by man at his own harm. Besides being barbarian against nature, man is also barbarian against his fellow-countrymen (dissidents, other believers, poor and rich ones...). None as man is so powerful at other man harm inflict; he causes wars, revolutions, terrorism, and hate against other and own people as the ideal of world peace-making neither exists nor is desirable.

Key words: Man, nature, destruction, extinction, causes and consequences, industrialization, ecology, the planet Earth.